

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

**TOSHKENT TO'QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT
INSTITUTI**

“TO'QIMACHILIK MATERIALSHUNOSLIGI” KAFEDRASI

**5540600 «YENGIL SANOAT MAHSULOTLARI TEXNOLOGIYASI»
TA'LIM YO'NALISHI BAKALAVRIATURA TALABALARI UCHUN
«YENGIL SANOAT MAHSULOTLARI MATERIALSHUNOSLIGI»
FANIDAN LABORATORIYA ISHI**

TOSHKENT-2010

2009 yil 29 oktyabrda ____-sonli «To'qimachilik materialshunosligi» kafedrasida tasdiqlangan va chop etishga tavsiya etilgan.

TTESI ILMIY-USLUBIY KENGASHIDA
MUHOKAMA QILINGAN VA TASDIQLANGAN
BAYONNOMA № “ ____ ” _____ 2009 y.

Mualliflar: dots. T.A. OCHILOV
ass. S.S. SAIDMURATOVA
ass. S.M. ISROILOVA
ass. B.T. TO'RAQULOV

Taqrizchilar: “Paxtatozalash“ IICHB da laboratoriya mudiri,
texnika fanlari nomzodi A.A.Axmedov
TTECI, “Yigirish texnologiyasi”
kafedrasida mudiri, dotsent S.L. Matismailov

TTESI BOSMAXONASIDA “ ____ ” NUSXADA
KO'PAYTIRILGAN

15-LABORATORIYA ISHI

Noto'qima materiallarning xususiyatlarini aniqlash

Noto'qima mato (NTM)lar har qanday tabiiy yoki kimyoviy tolalardan olinadi. Ba'zi bir noto'qima matolar uchun boshqa qayta ishlash usullari uchun yaroqsiz bo'lgan past navli xom ashyo yoki chiqindi tolalarni ishlatish mumkun. Bu esa ushbu materiallarni tayyorlash xarajatlarini kamaytiradi va ularni ishlab chiqarishda xom ashyo bazasini kengaytiradi.

NTM lar 3 xil usul bilan olinadi:

- 1.Mexanikaviy usul.
- 2.Fizikaviy-kimyoviy usul
- 3.Aralash usul

Mexanikaviy usulga tikish-qavish, ignali va kigiz usullari kiradi.

Tikish qavish usulida NTMlar yoki tolali qatlam (ma'lum bir qalinlikdagi tolalar qatlami) yoki iplar qatlami, yoki gazlamadan olinishi mumkin. To'qish qavish usuli bilan iplar qatlamidan olinadigan NTMlar xam kiradi.

Ignali usuldaxolst tarkibidagi tolaning o'zi bilan NTM hosil qilinadi. Bu usulda tolalarni o'zidan yoki xolst tagiga gazlama, trikotaj yoki to'r qo'yib NTM hosil qilish mumkin.

Kigiz usuli asosan jun tolalaridan NTMlar olish uchun qo'llaniladi. Bunda jun tolalariga ularning ishqalanishga chidamliligini oshirish maqsadida kapron tolasini qo'shiladi.

Bu usulda NTM tola qatlamiga issiq suv, bug' ta'sirida ishlov berish bilan olinadi.

Fizik –kimyoviy usullardan shimdirish usuli, issiq presslash va qog'oz tayyorlash usullari keng tarqalgan.

Aralash usulda bir vaqtaning o'zida mexanik, fizik va kimyoviy usullar qo'llaniladi.

Noto'qima matoning tikish choklari zichligini aniqlash uchun olingan namunaning 3 joyidan 5 sm ga to'g'ri kelgan choklar soni sanab chiqiladi (bo'ylama va ko'ndalang yo'nalish bo'yicha).

NTM mustaxkamligi va uzilishdagi cho'zilishi RM-3 uzish mashinasida aniqlanadi.

NTMlarning massa bo'yicha ko'rsatkichlarini aniqlash uchun olingan namunaning massasi, uning uch joyidan uzunligi va eni, hamda qalinligi o'lchanadi. So'ngra olingan natijalar bo'yicha quyidagilar hisoblanadi:

1.NTMning chiziqli zichligi:

$$M_L = \frac{10^3 \cdot m}{L}, g/m$$

bu yerda: m -namuna massasi, g ;

L -namuna uzunligi, mm .

2.NTMning sirt zichligi:

$$M_s = \frac{10^3 \cdot m}{L \cdot B}, g/m^2$$

bu yerda: B -namuna eni, mm .

3.NTMning xajmli zichligi

$$M_\delta = \frac{10^3 \cdot m}{L \cdot B \cdot t}, mg/m^3$$

bu yerda: t -namuna qalinligi, mm .

NTMni tikish uchun sarflangan ipning miqdorini aniqlash uchun 50x50mm namuna qirqib olinadi va uning massasi m_n o'lchanadi.

So'ngra qirqib olingan namunadan tikilgan iplar ajratib olinib, ularning massasi m_{ip} aniqlanadi. Quyidagi formula bo'yicha NTMni tikish uchun sarflangan iplar miqdori aniqlanadi:

$$K = \frac{M_{ip}}{M_H} \cdot 100\% ,$$

bu yerda: M_{ip} -50x50 mm namunadan ajratib olingan iplar massasi, mg ;

M_H -50x50mm namuna massasi, mg .

Tayanch iboralari

Noto'qima , Mexanikaviy usulga Fizik –kimyoviy Aralash usulda

ADABIYOT

1. Malseva E.P. Tikuvchilik materialshunosligi. M.: Legprombitizdat,1986.
2. Abbasova N.G., Abdullaev A.Z. Kiyim materiallarning turlari haqida umumiy tushunchalar. T.:1992.
3. Buzov B.A. va boshqalar. Materialovedenie shveynogo proizvodstva. M.: Legprombitizdat,1986.
4. Buzov B.A. va boshqalar. Laboratorniy praktikum po materialovedeniyu shveynogo proizvodstva. M.: Legprombitizdat,1991
5. Ochilov T.A. V.540600 «Engil sanoat mahsulotlari texnologiyasi» yo'nalishi bakalavrlari uchun «Engil sanoat mahsulotlari materialshunosligi» fanidan ma'ruza matnlari. Toshkent, TTESI,1999
6. Spravochnie materialy, GOSTi.
GOST 6611.0-73: GOST 6611.4 –73. «Niti tekstilnie, pravila priyomki i metodi ispitaniy».
GOST 3811/ ST SEV 2674-80/ «Tkani i shtuchnie izdeliya tekstilnie. Metodi opredeleniya lineynix razmerov, lineynoy i poverxnostnoy plotnostey».
GOST 8844-75. «Polotna trikotajnie.Pravila priyomki i metod otbora prob».
GOST 15902.1-80. «Polotna tekstilnie netkannie. Metodi opredeleniya lineynix razmerov i poverxnostnoy plotnosti».
GOST 3813-72/ST SEV 2675-80/ «Tkani i shtuchnie izdeliya tekstilnie. Metodi opredeleniya razrivnix xarakteristik pri rastyajenii».
GOST 12088-66 «Tkani tekstilnie, trikotajnie i netkannie polotna, voylok i izdeliya iz nix».
GOST 16733 –71 «Tkani tekstilnie. Metod opredeleniya stoykosti k istiraniyu na sgibax».